

1. N. 7.
DISSERTATIONIS THEOLOGICÆ
DE

GEMINO
EXAMINE PASTORALI,

QUOD
SALVATOR
CUM DISCIPULIS SUIS
INSTITUISSE LEGITUR MATTH. XV. 16. SQQ.
ET JOH. XXI. 15. SQQ.

CAPITIS POSTERIORIS
PARTICULA PRIMA,

QUAM
CONS. MAX. VEN. FACULT. THEOL. IN REG. ACAD. ABOËNSI,
PRÆSES

Mag. LAURENTIUS O. LEFRÉN,

S. S. Theol. Prof. Reg. & Ordin. nec non Ecclesiæ, quæ Christo in
Valle Gratiz, Refo & Merimasko colliguntur, Pastor,

RESPONDENTE
ERICO HÆGGQUIST,

Angermanno, Stip. Reg.

Publicæ Bonorum Censuræ subijciat

Die XVI. Maji A. R. S. MDCCLXXXVIII.

In Auditorio Majori h. a. m. f.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

§. I.

Loco præfationis varix adferuntur caussæ, cur hæc pars Dissertationis tam sero in publicum prodeat.

Annus jam elapsus est quartus, ex quo *priorem* simplicis hujus Speciminis *partem*, non qua decuit, sed qua licuit cura concinnatam, in publicum prodire iussimus. Suo igitur jure ex nobis exquirere poterunt Lectores, qui committere voluerimus, ut hæc quidem pars illam, post tantum demum temporis decursum, sequeretur. Ne igitur *culpa tantæ moræ* in nostra quadam ignavia præter meritum ponatur, veras procrastinationis causas paucis adtulisse non poenitebit. Primum quidem, cum admodum exiguo temporis spatio post editionem partis prioris, DIVINA decernente *Providentia* & REGIA exequente *Clementia*, utroque illo munere, quod speciminis necessitatem adtulerat, ex voto potiremur, eo minus festinatione opus videbatur, quo difficilius erat invenire commilitones, qui *impensam editionis & operam defensionis* præstare vellent, ex quo tractationem paulo prolixior fore inaudiverant. Deinde cum neque *natura* neque *fortuna* nos eos esse voluerit, ut Lectores a nobis eruditiora ingenii specimina exspectare possint, jure verebamur, ne continuatio hujus lucubrationis *parum* Lectoribus *ad institutionem prodesset*. Præterea adeo nos *taduit navorum* prioris partis, qui ex nimia e-

den-

dendi festinatione originem duxerant, ut vel ideo tergi-
versandum videretur, ne horum memoriam nova parte
edita proderemus. Adeo enim iniquo temporis articulo
priorem partem necesse habebamus emittere, ut fieri non
posset, quin aliis atque aliis *obnoxia prodiret defectibus*.
Nam cum, REGIA favente *Gratia*, jure superioris cathedræ
aucti essemus, tam prope instabat dies ille decretorius,
ultra quem editionem speciminis prorogare non licebat,
nisi fine omnis suscepti laboris prorsus excidere velle-
mus, ut *tantillum temporis spatium* prolixiori argumenti
tractationi, quam prelo paratam habebamus, typis de-
scribendæ publiceque defendendæ non sufficeret. Cum-
que *manuum, quam nullum edere specimen* consultius videretur,
in necessitatem *coarctandi & contrahendi* incidebamus.
Quandoquidem vero gravi febris diutius fatigatis lecto-
que etjamnum detentis defungendum erat officio delen-
di & mutandi, fieri non poterat, quin subinde & animo
& oculo minus uteremur adtento. Hinc factum, ut in
hoc scripto passim desideretur illa *nexuum concinnitas*, il-
la *partium conformitas*, quæ in pulchris opellis indispen-
sabilis sunt necessitatis. Nobis certe ipsis, quibus forte
melius, quam aliis hos defectus animadvertere licuit, nun-
quam in mentem venit, ut hunc ingenii nostri foetum
aliter intueremur, quam *arsa recens natum* intuetur *catu-
lum*, quem *nondum mater in artus finxit & in formam
quantum capit, ipsa reduxit*. Nihil igitur nobis unquam
magis inopinatum accidere potuit, quam ut hic noster
tam *incultus habitu*, tam *torvus vultu* foetus viris adpri-
me doctis adeo arrideret, ut eum nihilominus in pul-
chris ponere dignarentur, nosque amicis rogarent litte-
ris, ut *fratrem natu minorem* sibi quantocius demulcen-
dum mitteremus. Quid? quod non defuerunt, qui eun-
dem haud indignum judicarunt, ex quo alias atque alias

mutuarentur lacinias, quas doctissimis suis commentariis adtexerent (a). Tantum vero abest, ut hæc oppellæ nostræ immerita fortuna nobis palpum obtrudat, ut potius modestiam nobis inspiret memoria versus illius veterum Græcorum: πολλοὶ καὶ κηπίωδός ἀνὴρ μάλα καίρια εἶπε. i. e. ut bene transtulit ERASMUS: *Sæpe etjam est olitor valde opportuna locutus.* Sed hæc hætenus. Nunc propius ad propositum.

§. II.

Excusantur defectus, quibus hæc pars dissertationis laborare reperitur.

Nihil nobis nunc optabilius esset, quam ut hoc *posterius Dissertationis caput*, priori emendatius ac concipinarius edere possemus. Sed jure veremur, ut ad hoc votum fortuna fluat, propter ~~maximam~~ *temporis inopiam*, qua nunc, quam antea, multo gravius premimur, partim quod acumen ingenii, *accedente propius senectute*, in dies hebecere incipiat, partim quod, *aucto negotiorum numero*, experiri cogamur, quod tritus docet versus: *Pluribus intentus minor est ad singula sensus.* Quod si igitur Lectores in his meditationibus plus verborum prolixitatis, quam

(a) Hæc ne cui varius quam verius dicta videantur, nominare liceat Virum profundæ eruditionis, multifariæ lectionis, & quod instar omnium habet, sinceræ pietatis laudibus, si quis alius, tam extra quam intra patriæ fines florentissimum, Dn. Doct. And. O. Knös, Archipræpositum Scarensem celeberrimum, qui hoc non uno loco fecit in doctissimo opere Svecano, quod inscribitur: *Ulfhandling om riddmandigheten at es annerlunda lara an Guds Ords lärer*, editumque est Upsaliæ anno MDCCCLXXXVII, in 4to.

quam nervosæ *concinnitatis* inveniant, quod non potest non accidere, id non nostræ ipsorum incuriæ, sed negotiorum, quibus obruti sumus, multiplici difficultati tribuendum esse sciant. Præterquam enim, quod nunc curas nostras inter *Ecclesiam & Academiam* dividerè necesse habemus, humeris quoque nostris adhuc incumbit onus multo majoris gravitatis, quod eos multis jam annis perpetuo pressit, tantumque & laboris & sudoris postulat, ut cum illi quantum satis est temporis tribuimus, *pauca admodum horæ supersint*, quas aliis meditationibus impendere licet. Arduum loquimur negotium veram & bonam concinnandi *Translationem* SACRORUM BIBLIORUM *Veteris Fœderis Svecanæ*, quod SACRÆ REGIÆ MAJESTATÉ quindecim ante annos injungere nobis placuit. Hoc quidem onus, quamvis sua ipsius natura tantum habeat gravitatis, quantum nemo unquam homo æstimare potest, nisi ipse *operi manum* aliquamdiu *admoverit*, eam tamen nos nostra ipsorum *imprudencia* auctum ivimus (a). Nam sum mandato REGIO satisfactum fuisset, si illa duntaxat loca nobis emendanda suscepissemus, quæ gravioribus fœdata erroribus veritati cælesti manifestum adferrent detrimentum, nobis hoc datum putavimus negotium, ut singulorum Librorum *cobarentem adornavemus translationem*, quæ per omnia, quoad ejus fieri posset, verum

A 3

Te.

(a) Quum primum operi manum admovere incepissemus, hoc secuti eramus institutum ut non nisi turpiores tolleremus errores. Ex quo vero hoc perinde ineptum esse deprehendimus, ac si quis *vesti novos adsumeret pannos*, mutato consilio, eam, quam diximus, viam ingressi sumus. Hoc institutum adeo se iis, quorum intererat, probabat, ut datis litteris nos serlo hortarentur, ut ne graviore isti labori humeros nostros subduceremus, sed perpetuo, qua cœperamus via, pergeremus, quod etiam qua potuimus sedulitate fecimus.

Textus sensum exprimeret, quod fieri non poterat, nisi singula verba & singulas formulas seorsim sub examen vocaremus. Quod vero nova illa, quæ lucem adspexerunt, emendationum specimina, ulterioris castigationis adhuc visa sunt indiga (b), *nuper nobis injunctum est eadem denuo percensere & novam adhibere spongiam, qua inventæ adhuc maculæ abstergi possint, adeo ut Lectores eo magis nos excusatos habere debeant, quod minus nervosum & concinnum sit scriptum, cui elaborando inter tot curas incumbendum fuit. Sed nondum cunctas excusationis causas adduximus. Quod hoc tempore nobis absolvendum est pensum, id consistit in translatione utriusque Libri Chronicorum qui cum maximo scateat numero variantium Lectionum, eo facilius intelligitur, quam paucas horas continuationi Dissertationis impendere liceat, quamque difficile sit dignum laude scriptum inter tot curarum agmina concinnare. Quod si quis, habitum hujus speciminis intuens, se non tam Dissertationem Academicam, quam*

(b) Hoc si cui videatur mirum, mirari desinet simulac veras indigentiae causas audiverit. Præterquam enim quod nemini mortaliū tantum vel lumen vel acumen contigit, ut omnia cernere queat, fieri quoque potest, ut in iis, quæ paulo faciliora sunt, oculatissimi etiam interdum lippiant. Sed alius quoque casus incidere potest, ut nimirum non id semper adoptetur, quod optimum sit, propter dissensum plurium, qui illud perspicere nequeunt. Hoc Scribentibus in memoriam venit Litterarum, quos multos ante annos ad nos dedit B. Archiepiscopus, Reverendissimus Dn. Doctor C. F. Menander, qui ad clavum sedebat Collegii Litterarii, cui cura emendandi translationem Sacrorum Bibliorum commissa est, quibus id egit, ut, hujus incommodi evitandi causa, nos Aboæ Upsaliam invitaret. Quamvis enim has Litteras nomine Collegii scriptas sciret b. Amicus noster, vir omnibus nostris laudibus superior Dn. Professor C. AURIVILLIUS, suas tamen adjiciebat, in quibus idem inusitata viro vehementia urgebat, inter alia his usus verbis; *Idr Guds skull kom hidsver! Wi blifwa öfverröftrade &c.*

quam *Sermonem Ecclesiasticum* videre dixerit, non magnopere repugnaremus, nisi sciremus, ab utroque Scripturae genere abesse debere *vitium loquacitatis*, quod hic per *temporis penuriam* evitare non potuimus. Facilius enim est *pauca multis*, quam *multa paucis* comprehendere. Hæc *prolixitas* in causa est, cur integrum caput practicum simul edere nequeamus, quippe quod prohibet res angusta domi juvenis naturæ dotibus, quam fortunæ muneribus ornatioris, qui nobis impensam editionis & operam defensionis præstare pollicitus est. Quamvis autem hanc lucubrationem tam tersam & comtam exhibere nequeamus, quam optavimus, ita tamen nobilissimum hoc argumentum tractare conabimur, ut in omnibus ejus partibus sincera & illibata reluceat *veritas*, non aliunde, quam ex puris & sanis SACRARUM LITTERARUM fontibus hausta, valere jussis omnibus *trivis*, quas malefana *Scholasticorum* industria peperit. Quod si autem huic *conatui* minus ex voto responderit *eventus*, nobisque præter opinionem acciderit, ut aliquid inveniatur admixtum, quod non tam sinceritatem *verbi Divini*, quam *futilitatem ingenii nostri* redoleat, id ut ab animo nostro alienum putent Lectares, ob eamque causam nos non indignos veniam judicent, eos quo decet studio & officio rogamus.

§. III.

Protocollum Examinis Pastoralis practici describitur, brevissimis observationibus subjunctis.

His igitur præmissis, ad ipsum properamus institutum. Quemadmodum igitur pr. p. §. II. ob causam ibi allatam, integram descripsimus pericopam; *Matth. XVI. 16. sqq.*

sq. quæ *protocollum Examinis Pastoralis THEORETICI* continet, ita hoc quoque loco integram pericopam Joh. XXI; 15. Sq. quæ *Protocollum Examinis Pastoralis PRACTICE* complectitur, ob rationem plane similem, descripsisse juvabit. Verba Evangelistæ Græca sic habent: v. 15. Ὅταν ἔν ἡρίσῃσαν, λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τῶν ἄλλων; λέγει αὐτῷ. Ναί, Κύριε, Σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ. Βόσκει τὰ ἀρνία μου. v. 16. λέγει αὐτῷ πάλιν δευτέρον Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; λέγει αὐτῷ. Ναί, Κύριε Σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ. Ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. v. 17, λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ Πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐτῷ Κύριε, Σὺ πάντα οἶδας Σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Βόσκει τὰ πρόβατά μου κ. τ. λ. Quæ in hoc continentur protocollo, ea ad tria in universum momenta redeunt palmaria, quorum primum EXAMINATOREM, medium EXAMINANDUM & ultimum ipsum EXAMEN respicit. *Examinator*, qui in protocollo Examinis pastoralis theoreti- ci dicebatur ΧΡΙΣΤΟΣ, quod nomen duo alia, nimirum υἱὸς τοῦ Θεοῦ & ζωὸς & υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου sub se continet; in hoc protocollo nominibus ΙΗΣΟΥ & ΚΥΡΙΟΥ insignitur, de quibus seorsim in sequentibus agere instituimus. *Examinandus* Salvatori SIMON *Jonæ*, Johanni vero PETRUS dicitur. *Mysterium* quod ex hac diversa appellatione exsculpere solent, qui de ea re *curiosius*, quam *fructuosius* disputare malunt, nostro quidem iudicio, purum putum est *figmentum* (a). Prudentius faciunt, qui ad ea ad-

(a) Ideo scilicet Jonæ filium non *Petrum*, sed *Simonem* adpellatum putant a Salvatore, ut ille *pudesceret*, seque, turpissimo lapsu commisso, *indignum* agnosceret, qui tam egregio & eximio insigniretur nomine. Sed hoc duplici nomine falsum esse, nullo negotio ostendi potest. Primum quidem ex *Concordantiis* constat, Salvatore solenne admodum fuisse hunc discipulum nomine pro-

ea attendunt, quæ vere ad *scopum examinis* pertinent, quorum ante omnia referri debet sapientissima & diligentissima *preparationis cura*, quæ Salvator id egit, ut PETRUS redderetur idoneus ad tam *rigidum & severum examen* feliciter subeundum. Circa ipsum *examinandi actum*, cujus *scopus* singularem meditationem meretur, deinceps instituendam, hic tria seorsim abservamus: 1:o *Materiam*, quam una quæstio de AMORE exhibet, 2:o *Formam*, quam terna ejusdem quæstionis repetitio exprimit, 3:o *Eventum*, qui ex ter repetito mandato pascendi oviculas Christi intelligitur, de quibus singulis infra suis locis pluribus agendum. Hic vero in antecessum, quoad licet, expedienda videtur non injucunda *quæstio*, cur Salvator, cum in eo est, ut suum *ipsius peculium* curæ *Petri* commendet, illud primo loco *oviculas*, agnellos, deinceps vero tum secundo, tum tertio *προβάτα, oves*, adpellet? Nec non cur PETRUM, quos *primo & ultimo* loco *βοσκειν, pascere*, jubet, eos *medio* loco *ποιμαίνειν, ducere*, jubeat? Cum *Vulgatus interpres*, qui & primo & secundo in loco *agnos* transtulit, variantem *Lectionem* expressisse

B

fisse

prio *Simonis* insignire, adeo ut vix his eum ante lapsum nomine *Petri* adpellaverit. Neque verisimile est, *Petrum* hac occasione hac *castigatione* eguisse. Quantum enim ex *circumstantiis* colligere licet, ad contrariam sententiam pronior est via. Omnia certe hic ita instituisse legitur Salvator, ut potius ad *consolationem*, quam ad *confusionem Simonis* spectasse videantur. Qui igitur hanc tuerentur opinionem, ii puram putam principii petitionem committunt. Et si a nobis quæretetur, quomodo in hanc suspicionem incidere potuerint, aliter respondere non possemus, quam quod *optimum SALVATORIS animum ex pessimo hominum animo metientes*, ea Salvatore fecisse somniarunt, quæ se ipsi in *casu simili* facturos intelligunt. Plura hic non addimus, cum quæ addi possent locum rectius inveniant infra, ubi tractanda venit quæstio, cur Salvator Petrum TER de amore sui interrogaverit?

fisse videatur, quæ pro *πρόβατα* secundo loco habuerit *προβαρία*, non supervacuum est quærere, quo fundamento hæc nitatur Lectio? Fatendum est, *nullam versionem antiquam*, præter hanc unam Latinam, & *nullum Patrem Græcum* aliter legisse, quam *Textus typis expressus* legit, nec ullum *Codicem Græcum* MANUSCRIPTUM hætenus inventum esse, qui *Lectionem vulgati* confirmet. Quamvis igitur facile fieri potuerit, ut *jota* omnino hic habuerit *Auto-graphum Johannis*, ii tamen non sumus, ut vere habuisse, *sine testibus* adfirmare audeamus. Quod si vero profaret alicubi *bonæ notæ Codex*, qui *προβαρία* pro *πρόβατα* haberet, illam ipsam variantem *Lectionem* eo minus dubitarem admittere, quo clarius tunc adpareret, nomina *figurata αἰνλα, προβαρία, πρόβατα* idem prorsus dicere, quod nomina magis *propria παιδια, νεανιστοι, πατέρες*, quæ *tres Christianorum ætates*, non multitudine annorum, sed magnitudine profectuum æstimandas indignant I. Joh. II: 12, 13, 14. Si lectio *Vulgati* vera esset, optime reddi posset ratio, cur de *juvenibus* adhibitum sit *ducendi* verbum *ποιμάνειν*, quod huic ætati maxime convenit (b). Quidquid fuerit, adpellatione *αἰνλων* quam vidis-

(b) AMOR Christi, æternas *Sapientiæ* regulas sequitur. *Ætatum* prima & ultima, *infantis & senilis*, pastu contentæ sunt, media, *juvenilis*, ob turbam *affectuum*, quæ hujus atatis propria est, simul opus habet *ductu* prudentiorum, quo affectus in gyrum rationis cogantur. Sic se res habet in hominibus *naturalibus*. Idem pari modo usu venit in *spiritualibus*. Hoc non intelligunt, qui *ætatem Christianorum infantilem* ponunt in statu *servitutis*. *Verus & vivus autem Christianismus* initium capit in *regeneratione*. Qui nuper experti sunt gratiam regenerationis, ii in *gremio* quasi *materno* securi cubant, una fungentes cura *lactendi & diligendi*. His *primus* tribuitur *amor*, qui plurimum habet *teneritudinis*, nunquam defecturæ. Apoc. II: 4. Ratio hæc est, quod *ἐγνωσαν τὸν πατέρα*, paternum DEI *affectum*, remissis peccatis, sentiunt I. Joh,

vidissime exprimitur ingens teneritudo amoris, quo SALVATOR suum complectitur *peculium*, cujuscunque fuerit ætatis. Quemadmodum vero ignis ignem, ita amor amorem accendit. ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτὸν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἡγάπησεν ἡμᾶς I Joh. IV: 19.

§. IV.

De Examinatoris nominibus Ἰησοῦ & Κυρίου incipit agere.

Quoniam vero igne amoris CHRISTI accendi nequit animus humanus, nisi Ejus vera & viva imbutus fuerit cognitione, id ante omnia agendum, ut fontem aperiamus, ex quo ea cognitio ubertim hauriri queat. Si Textum nostrum inspiciamus, duo invenimus nomina Ἰησοῦς & Κύριος, quæ tantas amoris divitias in recessu habent, ut qui Eum talem cognoscunt, qualem hæc Eum describunt, ii nihil unquam neque intra, neque extra mundum invenire possint, quod Eum reddat digniorem, qui ab omnibus, & ante omnia & supra omnia AMETUR. De utroque seorsim, & quidem de nomine Κυρίου primum. Κύριος Græcorum & DOMINUS Latinorum pari passu ambulant. In Sacris Litteris idem quandoque valent, ac nomen יהוה Hebræorum, quod majoris est virtutis, quam ut uno vocabulo

B 2

bulo

II: 14. Hæc ætas, propter inopiam prudentiæ, ad arma nondum matura domi est, non militiæ. Contra mediæ ætatis, τῶν νεανίσκων, propria est virtus, victoriæ genetrix, ἰσχυρό, ἔσε, καὶ νενικηκαυτε τὸν πονερόν v. 14. Tertia ætas, πατέρων, victoriis prius partis fruitur, intra mania vitam agens tutam, ὅτι ἐγνωνκα τὸν ἀπ' ἀρχῆς.

bulo in *ulla alia* exprimi possit *lingua* (a). Duplici vero nomine Κύριος ἡμῶν, *Dominus* NOSTER est, *jure* CREATIONIS Joh. I: 3. Ebr. I: 2. & *jure* REDEMPTIONIS Eph. I: 7. 14. Col. I: 13, 14. Ad hoc posterius hic præcipue adtendi mere-

(a) Nomen Jehova, quatenus originem debet verbo effendi יהוה I. יהוה, eum dicit *Deum*, qui EST, h. e. qui non nudo & solo nomine, sed vero & vivo numine est Deus. Quare Petrus, in Examine Pastoralis practico illum ipsum, qui se nomine υἱὸς ἀνθρώπου insigniverat, sine hesitatione υἱὸν τῷ Θεῷ ζῶντος adpellat Matth. XVI: 16. Hoc igitur nomine opponitur DEUS *verus* DIIS gentiliū putatis, qui nomine, non numine Dii erant, utpote ex *mortua* fabricati *materia*, nullam *vitam*, nullum *spiritum* intus habentes. Cumque ideo nihil præstare possent eorum, quæ ab eis *precibus* postulabant, quod ad divinitatem attinet, purum putum erant *nilhilum*. Οἰδομεν ὅτι ὁδὲν εἰδῶλον ἐν κόσμῳ I Cor. VIII: 4. Quatenus vero hoc nomen *formam* habet *futuri temporis*, quod apud Hebræos, significationem involvit *perpetuitatis*, multo adhuc evadit significantius, eum signans *Deum*, qui omne quod est & habet, *perpetuo est* & *habet*, sine ullo perfectionum aut augmento aut detrimento, sine ulla earum aut mutatione, aut variatione. Non desunt qui hoc nomen יהוה omnia tria tempora יהוה fuit, יהוה qui est, יהוה erit, una voce exprimere contendunt, Ad hoc digitum intendisse videtur Sanctus JOHANNES, cum hoc nomen circumloquitur ὁ ὢν, ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος Apoc. I: 4. E. XI: 17. ἔσόμενος, ut aliis in Codicibus legitur. Verbo: DEUM dicit æternum, qui nunquam *mutatur*, nunquam *variatur*, sed semper *idem*, semper *sui similis* est ab æterno in æternum. Præcipue vero hoc se nomine insignire solet Deus in edendis *oraculis*, cum immutabilem suam *veracitatem* adstruere vult, unde in vaticiniis nihil hæc formula יהוה בן, frequentius. Hinc in Sacris Litteris N. F. hoc nomen sæpius redditur ὁ ἀληθινός, præsertim ubi de Christo prædicatur, v. g. I Joh. V. 20. 21. Ratio hæc est, quod ὅσαι ἐπαγγελίαι Θεῶ, ἐν αὐτῷ τὸ νοῦς καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμὴν εἰσι 2 Cor. I: 20.

meretur. Sed quid sibi vult nomen *Kύριος* in relatione ad opus redemptionis? *Kύριος καὶ δέσλος*, Dominus & Servus eodem modo correlata sunt, quo pater & filius. Quemadmodum igitur pater est, qui habet filium, ita Dominus est, qui habet servum. Hic igitur gravissima incidit quaestio, quibus potissimum rebus efficiatur, ut alter alterius fiat Dominus, & alter alterius evadat servus? Dominus igitur evadit qui aliquem aut bello captum, aut pretio emptum sibi ut servum adpropriat. Utroque modo Salvator nos in suam redigit potestatem. Qui alterutrum horum modorum negat, is neutrum recte admittit. Redempti quidem sumus pretio I Cor. VI: 20. VII: 23. Sed hoc pretium non consistebat in nummis ex auro aut argento paratis, verum in pretiosissimo Sanguine Christi tanquam agni immaculati I Petr. I: 18. (b). Quo tamen nomine ipse Apostolus nos in memoriam redire jubet omnium, quæ CHRISTUS olim passus est, ut nos injusto pessimoque tyranno Diabolo ereptos Deo legitimo Domino vindicaret. Quem enim nisi puerilem Litteratorem fugit, nomine sanguinis omnium passionum genera comprehendi? De his plura hic monere superledemus, cum alterum nomen *Ἰησους* paria monendi occasionem suppeditare possit. Unum tamen in gratiam Lectorum nominalium (c) hoc loco non

B 3

præ-

(b) Quando Sanguis Christi nomine pretii venit omni vanitate vanior est quaestio eorum, qui stulte postulant, ut sibi indicetur cui nam hoc pretium sit solutum, Deone? an Diabolo? Ipsa enim denominatio sanguinis haud obscure indicat, Christum nos a pristino Domino, qui nos fraude circumventos in servitutem redegerat, non nisi cruenta VICTORIA eripere potuisse. Hoc novisse sufficit. Rem subtilius dissecare nihil adinet.

(c) Hoc nomine insignire liceat eos, qui de vocibus, quam rebus magis solliciti, his tanquam latrunculis ludere, quam illas in usum convertere malunt, quorum nomen legio est.

præterisse juvabit, nomine *servitutis*, in quam nos CHRISTUS suæ ipsius *vite impendio* redegeisse dicitur 1 Cor. V: 15. offendi debere neminem. Toto enim cælo distat *servitus* CHRISTI a *Servitute Diaboli*. Hæc vere *Servitus est*, quippe quæ *froenum ipsi injicit rationi hominemque ea facere cogit, ex quibus æternum sequitur exitium*, illa vero, quamvis nomine *servitutis* veniat, ipla tamen veritate *dulcissima & suavissima est libertas*, quippe quo nomine etiam sapissime in Sacris Litteris venit. v. g. τῇ ἐλευθερίᾳ ἣν, ἣν χριστὸς ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ, τήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε Gal. V: 1. Ἐάν ᾖν ὁ υἱὸς ὑμῶν ἐλευθερώσῃ, ὅντως ἐλευθεροὶ ἔσεσθε. Item; ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσῃ ὑμᾶς Joh. VIII. 32, 36. Quare etiam doctrina Christi Jacobo dicitur Νόμος τέλειος ὁ τῆς ἐλευθερίας Epist. Cap. 1: 25. De libertate egregie disserit CICERO. Quid, inquit, est *Libertas*, nisi *facultas sic vivere ut velis? Quis autem vivit ut vult, nisi qui recta sequitur? qui delectatur officio?* Quæ recta sunt scire, quæ talia sunt velle, quæ voluntas decrevit, ea *exequendi facultate* gaudere, atque ex hac executione *sinceram percipere voluptatem*, talia certe sunt, qualia non nisi a VERO CHRISTIANO expectari possunt. Hoc genere libertatis destituuntur homines mere *naturales*, ea vero potiuntur quotquot SALVATORIS se *submittunt dominio, totumque tum interiorem, tum exteriorem sui hominem ipsius salutari sanguini, mundandum, sanandum, exbilarandumque permittunt*. FINIS enim *redemptionis est*, non ut nobis, *parata venia, perpetuam peccandi licentiam largiatur*, (d) sed

-
- (d) Tantam stultitiam licet nemo homo disertis positeatur verbis, eam tamen certis factis produnt omnes, qui prozreticæ peccandi licentiæ infinitas gratiæ Divinæ divitiis prætexunt, quod perinde insanum est, ac si quis, perito præsentē medico, non dubitaret de industria ipse sibi oculos effodere, aures præcidere, manus amputare, crura frangere & sic porro.

sed ut, *abolito peccati DOMINIO, DEO serviamus sine metu in sanctitate & justitia omnibus diebus vite nostræ* Luc. I: 71. 72. 73. 74.

§. V.

De nomine 'Ιησὺ seorsim agitur.'

Quæ ulterius de nomine *Kyris* adduci possent monita, ea facile intelligentur ex adtentiori consideratione alterius nominis 'Ιησὺ, ad quam nunc pedem promovere volumus. Quid hoc *omni dulcedine dulcius nomen* in recessu habeat, omnium optime intelligitur ex interpretatione Angeli Gabrielis: καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτῷ ΙΗΣΟΥΣ, Αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν Matth. I: 21. Vis nominis ex verbo σώσει pendet, cui *Salvandi, sanandi & liberandi* potestas tribui solet; unde ab aliis SALVATOR, aliis SOSPITATOR, aliis SERVATOR seu LIBERATOR. transfertur. Eodem redeunt omnia. Generatim *amissæ felicitatis* RESTAURATOREM involvit. Quæ sub hac notione *generali* comprehenduntur *notiones speciales*, eæ æstimandæ veniunt ex indole *magni illius mali*, ex quo liberari debemus, si non *falsam*, sed *veram*, non *maneam*, sed *plenam*, non *perituram*, sed *perpetuam & sempiternam* adipiscamur *felicitatem*. Hoc malum quamvis una voce *peccatum* enunciari possit, tanta tamen *verietate effectuum* hoc se prodit, ut ad eos rite depingendos sexcentis *metaphor*is opus habeant SACRÆ LITTERÆ. *Proprie* loquendo *ἀνομία* est, I Joh. III: 4. *violatio juris & legis*, cujus *immediatus effectus* est CULPA, *mediatus* POENA. Quum DEUS leges nobis præscribit, non hoc agit, ut in nos *superbum* exercent *imperium*, quod ad statum nostrum *tædiosiorem & infeliciorem* reddendum pertineat, sed contra, ut nobis

his *animum* ostendat *paternum*, exinde agnoscendum, quod *leges* nihil aliud sunt, quam *idonea indicia*, quae *vitam*, quae *felicitas* inveniri & *infelicitas* evitari possit (a), ex voto demonstrant. Interea *animum* humanum ita pervertit *peccatum*, ut sibi omnia *contraria* imaginetur, DEUMque non ut *benevolum* & *beneficum* PATREM diligant, sed ut *malevolum* & *maleficum* MOSTEM odio habeant. Quo autem nomine hoc vitium rectius venire debet, quam *morbi*? Huic igitur malo opus est *medico*, qui illi idoneum adplicet *emplastrum*. Quod si igitur significationem nominis ἰησοῦς a σώσεν sanandi verbo deductam sumseris, facile intelliges *nomen* & *omen* amicissime consentire. Præterquam vero, quod *peccatum* rationem habet *morbi*, qui hominem *cæcum*, *surdum*, *mutum*, *stupidum*, *stolidum* mentisque *captum* efficit, usu quoque venit, ut personam *improbi* ferat *domini*, qui eum minis & plagis ad ea patrandam cogit, quæ ipse noxia esse perspicit, quæve proinde, si sui esset *juris*, omittere, quam committere *mallet*. Hoc in casu opus est *LIBERATORE*, qui, *victoria* reportata, *maleficum dominum* promeritis constrictum *vinculis*

-
- (a) Hunc scopum omnes *leges* præfixum habent. Et quum adeo *corrupta* atque *perversa* sit natura humana, ut *Legibus parere onus ætæ* gravius putent homines mere naturales, necesse est, ut *medicina* adhibita sanetur natura, si *felicitati* locus erit. Neque enim fieri potest, ut vitam vivas *beatam*, si te perpetim in *diro peccatorum luto* volutaveris, *SALVATOREM* fingens, qui nihil sit aliud, quam *ineptus peccatorum servus*, scelerum vulnera lavandi quam sanandi peritior, ob eamque causam alius ab eo, quem *Sacra Litteræ* describunt & homines vere resipiscences summo cum gaudio experimentis agnoscunt. Quamvis autem hæc ita se vere habeant, non ideo tamen nulla sunt peccata regnitorum, iustificatorum, Sanctificatorum & Liberatorum. Verum est utrumque: πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων, ἔχεται ἁμαρτάνει & : Ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν ἂν ἔχομεν ἑαυτοὺς πλανώμεν I Joh. III. 6. I. 8.

culis in carcerem conjicit, miserum vere servum in perrennem vindicat libertatem. Talem Liberatorem innuit nomen Ἰησῆς, quatenus originem repetit a verbo יָשַׁוּ. l. יָשַׁוּ, quod proprie, ut lingua docet Arabica, latitudinis & amplitudinis significationem habet, unde cum de captivis sermo est, illum denotat actum, quo victor, solutis vinculis & adaperata custodia, vinctum amabili restituit libertati. Quando Salvator ideo hoc nomine insignitus dicitur, ἵνα σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ, nomen λαὸς neque totum significat mundum, neque totum populum Judaicum, sed illum duntaxat catum ex omnibus collectum gentibus, qui ipsum ut suum JESUM, suum DOMINUM vera & viva recepit fide. Huic enim soli tam felici esse licet, ut exoptatissimo sanationis & liberationis beneficio fruatur, sibi que de DOMINO omnium & ditissimo & mitissimo gratulari possit. Hoc sanandi & liberandi beneficium, quo nihil vel mente concipi potest excellentius, nefaria audacia minueres, si illud ad solum JUSTIFICATIONIS actum restringeres, nec aliud involvere contenderes, quam ablutionem culpæ & ablationem pænæ, quæ peccatoribus penitentibus molestæ sunt. Quid te magnopere inaret beneficium, quod non aliud efficeret, quam ut brevissimo temporis spatio ex deleta culpa priorum peccatorum & remissa eorundem pænâ dulcissima solatia & lætissima gaudia caperes, si paucis post horis necesse haberes novam culpam contrahere, novam pænâ metuere, & tota tua vita nihil aliud esset, quam perpetuus fluxus & refluxus peccatorum, quorum æstus reciprocus nunc gaudiis & solatiis, nunc doloribus & terraribus conscientiam inundaret! Quamvis enim hoc justo sæpius usu venire soleat, id tamen non ideo evenit, quod SALVATOR minori sanctificandi, quam justificandi virtute polleat, sed ideo quod peccator, primis gratiæ radiis contentus, salutem non tam intra, quam extra CHRISTUM

C

quæ;

quærit, cum tamen non alius vere Christianus sit, quam qui ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐστὶ μὴ κατὰ σάρκα ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα πατρῶν Rom. VIII. 1. JESUS enim CHRISTUS nobis a Deo factus est σοφία, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιάσμος καὶ ἀπολύτρωσις. I Cor. I: 30 Qui EUM vera & viva recipit fide, is in ipso & cum ipso recipit omnia, quæ, ut Redemptor, est & habet. Neque enim dividi potest CHRISTUS, ut aut nobis Sapientia fiat absque Justitia, aut Justitia absque Sanctitate aut Sanctitas absque Libertate. Aut enim TOTUS aut NULLUS recipitur. Hæc receptio si recte se habet & non tam vana oris professione FINGITUR, quam vera cordis convictione SENTITUR, hominem simul & semel GRATIÆ regenerationis, justificationis, sanctificationis & liberationis participem reddit. Quamvis enim ditissimum Dei beneficium, quo nos ex FILIIS iræ FILIOS gratiæ facit, tam multa & varia contineat munera, ut omnia uno exprimere verbo non liceat, ideo tamen quod Deus illud multis & variis representat METAPHORIS, non temere credendum, alias atque alias beneficii partes aliis atque aliis conferri actibus, quorum aliis ab aliis diversis temporum intervallis sejuncti sint. Neque hoc magnopere mirandum est, cum idem usu quandoque veniat in regno naturæ, ut una eademque CAUSSA uno eodemque ACTU alios atque alios producat EFFECTUS aliis atque aliis insigniendos NOMINIBUS, qui tamen temporum intervallis non separandi sunt. Sic cum terra suum in gremium recipit pluviam, ex arida sit humida ex aspera glabra, ex dura mollis, ex sterili fertilis. Quæ igitur Deus sua sapientia conjunxit, ea homo sua insipientia ne separet. Quod vero caput rei est, id huc redit, tam multa & magna esse beneficia, quæ Deus nobis per nostrum Ἰησοῦν & nostrum Κύριον confert, ut qui ea, uti par est, grato perpendit animo non possit non EUM

ex toto animo & omnibus mentis viribus diligere. *Ἐκ τῆς
 ἰσυχῆς, ἀγαπήσας με; Ναί, Κύριε. Σὺ οἶδας, Σὺ γινώσκεις.*

§. VI.

De officiis Sapientissimi Examinatoris.

Quæ hactenus de nominibus Sapientissimi Examina-
 toris, non qua volumus, sed qua potuimus disputationis
 soliditate commentati sumus, ea adhuc clarius illucescere
 poterunt, si in subsidium vocaverimus quæ Theologi de
variis Ejus officiis, Sacra præeunte Scriptura, præcipiunt.
 Quamvis vero multa & varia sint officia, quibus SALVA-
 TOR necesse habebat defungi, ut magnum illud perfec-
 ret opus, propter quod, humana indutus natura, in mun-
 dum venerat, ita tamen comparata sunt omnia, ut ad
 numerum ternarium commodè reduci possint. Nullum
 enim est, quin aut ad Propheticum, aut ad Sacerdotale
 aut ad Regium pertineat officium. Quod ultimo nomi-
 navimus loco, id ipsum continet *scopum*, ad quem per
 duo priora officiorum genera grassandum fuit. *Præci-
 puum nomen*, quo SALVATOR. o. m. in Sacris Litteris in-
 signitur, est משיח, *Messias*, quod Græce *Χριστός* Latine
Unctus valet. Hoc vero nomen proprie erat Regum,
 id quod historia *Saulis, Davidis & Salomonis* extra con-
 troversiam ponit. Sic simpliciter pro *rege* ponitur *un-
 ctus* Ps. xxviii. 8. Lxxxiv. 10. Lxxxix. 52. Habac. iii.
 13. Nomina vero *Regis & Uncti* alternant 1 Sam. ii. 10.
 2 Sam. xxii. 51. Ps. ii. 2. coll. 6. xviii. 51. 2 Macc. i.
 24. Quare non solum Judæi, sed ipsi etiam Discipuli
 SALVATORIS cum de *Messia* loquuntur, frequenter *regni*
 mentionem faciunt. Ut Rex est accusatus, ut Rex con-
 demnatus, ut Rex crucifixus. Nec e longinquo petenda

est ratio denominationis. Omnia enim, quæ Christus vel *docendo* vel *patiendo* efficiebat, eo comparata erant, ut *Rex noster* fieri posset. Quod hic fuit Scopus, ad quem omnia collineabant, exinde haud obscure intelligitur, quod per CHRISTUM restituendum erat quicquid per *Adamum* amissum fuerat. Quid igitur amissum erat? REGNUM DEI. Nam per lapsum defecerat Adamus a Deo tanquam REGE, violata lege, quam ipsi præscripserat. Quid vero restituendum erat? REGNUM DEI (a). Hinc cum in eo est Salvator, ut quam brevissime describat immensas felicitatis divitias, quæ nobis *docendo* & *patiendo* paraverat, uno nomine *regni* infinitum hunc thesaurum comprehendit. Μετανοείτε (b) inquit, ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν ὁρατῶν Matth. III. 2. IV. 17. X. 7. Marc. I. 15. Luc. X. 9. 11. Quæ hujus quidem adpellationis ratio sit, non aliunde clarius constat, quam ex verbis Christi, quibus Pilato, num Rex esset, quærenti respondebat: Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ ἐκ ἐστὶν ἐκ τῆς κοίτης τέτης Joh. XVIII. 36. Quo quidem responso significare volebat SALVATOR, suum Regnum non fore *regnum mundanum*, in quo gloria fulgebat *mundana*, quippe quod *armis mundanis* neque condendum, neque propagandum, neque defendendum erat. Quum vero addit Salvator: Εἰς τὸ τοῦ ἐλλήνων εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ I. c. satis distincte indicat, hoc regnum non *ore gladii*, sed *gladio oris* occupandum & vindicandum esse. In hoc igitur regno omnis felicitatis cardo vertitur in *veritate* & in *testimonio*, quod ipse Rex *veritati* tribuit. Hoc loco non prætereunda est *emphasis*, quam vox *veritas* habet. In Sacris enim Litteris, non nudum indigitat attributum sermonis, quo veram non falsam exhibet doctrinam, sed attributum quoque denotat actionum, quo hæc justæ non injustæ sunt c). Quando igitur Salyator mentionem facit testimonii quod veri-

veritati daturus erat, tunc ad utramque *veritatis* noticiam respicit. Neque enim in mundum venerat *filius DEI unigenitus* hoc solum fine, ut *verum* dicere, sed etiam ut *justum* facere doceret homines. Venerat enim *ὁ ἀληθὴς τοῦ ἔργου τῷ διαβόλῃ* 1 Joh. III. 8. Hæc quænam sint opera, pluribus exposuimus parte pr. §. VIII. pag. 32. 33. 34. quorum summa huc redit, Diabolum *blasphemis* suis *mendacis* eo absurditatis & perversitatis deduxisse Protoplastos, ut, qui prius pia simplicitate *crediderant*, *verbum Divinum* nihil nisi sinceram & illibatam esse *veritatem*, ipsum vero DEUM haud aliter respiciendum ac *Patrem benignissimum* & REGEM *beneficentissimum*, li, sacrilega *Diaboli dialectica* falcinati, *verbum divinum* deinceps haud aliter intuerentur ac *decipulam* male blandientis eloquii, qua felicitati eorum funestas struxisset *insidias*, DEUM vero ipsum cum cogitarent, nihil aliud sibi imaginarentur, quam *spiritum* quendam *malignum* nihil nisi *invidiam* & *superbiam* spirantem. Ex tam horrenda perversione ac corruptione intellectus, non poterat non in voluntate existere tremor & horror cum diro odio conjunctus. Quorsum cum accessisset *prædominium representationum sensualium* in rationem, tam *profunda* evadit *miseria*, in quam per lapsum præcipitati sumus, ut nullum plane exitum exinde potuissemus sperare, nisi DEUS, infinita motus *misericordia*, *filium suum unigenitum* dedisset *liberatorem*, cui satis erat & *sapientiæ*, ad refutanda mendacia diaboli, & *potentiæ* ad victoriam reportandam de fortissimo tyranno, qui miserum genus humanum æctissimis constrictum vinculis in squalida *peccatorum custodia* *captivum* tenebat. Quis tam crassas *errorum tenebras* dispellere & veterem *veritatis lucem* accendere potuisset, nisi qui ipsissima esset VERITAS Joh. XIV. 6. & qui initio rerum dixerat *יהי אור* FIAT LUX? Gen. 1. 3. Et quomodo ipse

fidem facere potuisset tanto *incredulitatis* *astro percitis*, nisi illam induisset *nathram*, qua & oculis *videri* & *audibus percipi* & *manibus palpari* posset? 1 Joh. I. 1. Et quomodo tollis verborum signis de *veritate* & *bonitate* liberatoris convinci potuissent, nisi quod *verbis* didicerant, idem *factis* vidissent confirmatum? Requirebatur igitur *ὁντως προφῆτης διδάσκαλος ἐν ῥήματι καὶ λόγῳ*, qui, quod inusitata *eloquentia* docuerat Joh. VI. 45. id stupendis demonstrare posset *miraculis*, quod & ab eo factum esse, tota loquitur *Historia Evangelica*. Quid? quod neque *eloquentia* perfectissima, neque *miraculis* potentissimis demonstrare potuisset *veritatem* & *bonitatem* Dei, quæ in quæstione erat, nisi singulis *miraculis* maxima exhibuisset *beneficia* (d). Et si vel maxime his tantum proficere potuissent, quantum ad *convictionem intellectus* requireretur, parum tamen effectum fuisset, nisi simul *μέγας προφῆτης* & *μέγας ἰατὴρ* fuisset, quandoquidem verus & vivus AMORIS *sensus* locum habere nequit quamdiu *peccatorum conscientia* animum coquit & angit. Quem enim metuiamus, eum odio habere solemus, certe plenis amoris velis in alium ferri non possumus, quam in eum, ex quo nulla mala, multa vero bona exspectamus. Ex quo vero ὁ λόγος, ad nos missus *Patris Cælestis ORATOR*, (e) cælestem *veritatem* suo ipsius *Sanguine* confirmaverat, eoque ipso optatum paraverat *lavacrum*, quo omnia nostra peccata ita ablui possent, ut simul cum *ablatione* priorum *sordium* existeret & *voluntas* & *facultas* evitandi peccata prioribus similia, fieri & debuit & potuit, ut AMOR & sincerus & perpetuus exardesceret. Ubi vero amor Dei fixas egit radices, ibi non potest non dulcis & suavis *obedientia mandatorum* sequi. Talis est ille, qui *personam* EXAMINATORIS in *Examine Pastoralis*, quod hic

hic describimus, gessit. Plura addere prohibet festinatio.

- (a) *Regnum Dei* opponitur *regno Diaboli*. Illius cives sunt homines *regeni*, *justificati* & *sancificati*, hujus vero omnes *irregeni*, sive *securi*, sive *excitati* fuerint, sive spurca *peccati* mancipia fuerint, sive *exteriorem honestatis speciem* præ se ferant. Nomine vero *regni DEI* & *regni CÆLORUM* nihil aliud, quam *verus & vivus* intelligitur *CHRISTIANISMUS*, qui tum demum incipit, cum *JESUS CHRISTUS* talis vera & viva adprehenditur *fide*, qualis nobis a *PATRE* datus est, nimirum ut nostra *sapientia*, *justitia*, *sancitas* & *liberatio*, h. e. qui nos vera sapientia, vera justitia, vera sancitate & vera libertate donat. Quotquot enim eum ita recipiunt, eis dat *ἐξογαζόμενοι τοῦ Θεοῦ γενέσθαι* Joh. 1: 12. Hæc tunc & vera est *regeneratio*, quæ novam producit *creaturam* 2 Cor. V. 17. Quoniam vero hæc in gratiam *Candidatorum examinis pastoralis* scribimus, hic occasionem arripere placet monendi, ut cum *examina* instituunt *cathechetica*, id non minus prudenter quam diligenter agant, ut *ovículas CHRISTI* quam longissime arceant ab errore vulgari, quo homines sibi falso pervadent, *Regnum calorum* non nisi *trans sepulchrum* inveniri. *Regnum enim Dei* ex duabus constat provinciis, quarum altera *gratiæ*, altera *gloriæ* regnum vocari solet, quæque non *specie* sed *gradibus* beatitudinis differunt. Per *fidem* *CHRISTO* inferimur, ut in eo *simus* tanquam in *vite palmites*, ejusque virtute *multum* feramus *fructum*. Joh. XV. *Vita æterna* est in filio Dei. Qui *EUM* habet, *vitam* habet *æternam* Joh. III. 15. 16. 36. Habetur vero per *fidem*, quæ hujus non *futuri* est *seculi*.
- (b) *Μετάνοια* rectius *resipiscencia* quam *poenitentia* transfertur, quamvis materialiter sumta vocabula haud multum differant. Qui *μετανοοῖ*, *resipiscit*, is deponit *nefarium cogitandi & sentiendi modum*, quem per lapsum contraximus satisque prolixè descripsimus p. p. §. VIII. pag. 44. 35. et mox quoque verbo tangemus, recipitque *verum* illum *vivendi modum*, quem *FILIUS DEI* partim *præcepto* partim *exemplo* docuit.
- (c) *Justum & justitia* in Sacris Litteris multo latius patent, quam in Scriptis humanis. *Justus* enim in illis dicitur, qui *omnia virtutis*
- gene-

genera amat & servat, adeo ut iustitia etiam benevolentiam & beneficentiam complectatur, ut alias virtutes taceam.

- (d) Non ad ostentationem virtutis, sed ad demonstrationem bonitatis sua Jesus adcommodata volebat miracula. *Cæcis visum, surdis auditum, mutis loquelam, mortuis vitam & sic porro restituebat* Matth. XI. 5. XV. 30 sqq.
- (e) Multum disputari solet de fonte unde hoc nomen hauserit S. Johannes, aliis illud ex *Philosophia Platonica*, aliis ex *Disciplina Gnostica*, aliis ex traditionibus veterum Hebræorum de mysterio Trinitatis, quarum vestigia paraphrases Chaldaicæ continere creduntur, ubi voces **יְהוֹשֻׁעַ** **יְהוֹשֻׁעַ** adhibent, desumptum esse existimantibus. Nos de origine vocis parum solliciti, satis esse putamus, si modo moverimus, Johannem hoc vocabulum, undecunque sumtum, valde idoneum judicasse, quo Filius Dei unigenitus, tanquam Patris celestis orator describatur. Oratores vero olim Romanis dicebantur, qui nunc legati dicuntur. Quod filius Dei nomine Patris legationem obierit apud homines, innumera probant testimonia Scripturæ utriusque Fæderis. Nec dubium est, quin hoc nomen hoc loco hanc notionem tueatur, cum in Sacris Litteris nihil sit frequentius, quam usus nominum abstractorum pro coneretis. Quum **Φῶς**, lux, Doctorem, **ζωή** Vivificatorem, libertas Liberatorem, sanctitas Sanctificatorem significet, quid obstat quominus **Λόγος** verbum, significet oratorem, quum verbum per se mentis sit interpret. Duabus vero vicibus Patrem manifestavit filius Dei 1:mo creando 2:do redimendo mundum. Ad utrumque respexit Paulus his verbis: *ὁ Θεὸς ὁ ἐπὶ πάντων ἐκ σκότους Φῶς λάμψαι, ὃς ἐλάβλεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ.* Neque contextus apud Johannem hanc nominis interpretationem respuit, sed potius requirit. Commate enim 18 scribit: Deum nemo vidit unquam, unigenitus filius qui est in sinu Patris, **ἐκείνος ἐξηγήσατο.** Quid aliud ex sinu Patris deportavit & exposuit in mundo, quam quod ibi immediata didicit experientia, sic Deum dilexisse mundum, ut filium unigenitum pro vita ejus tradere non recusaret Joh. III. 16. *μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς.* 2 Cor. V. 19.